

**29-та ГРЕНАДЕРСЬКА ДИВІЗІЯ ВІЙСЬК СС
НАЦИСТСЬКОЇ НІМЕЧЧИНИ (російська № 1):
із історії створення та участі у бойових діях періоду
Другої світової війни (1941–1944 рр.)**

Микола Гетьманчук

Інститут гуманітарних та соціальних наук
Національний університет “Львівська політехніка”
<http://orcid.org/0000-002-2627-8161>
hetmanchukm@ukr.net

© Гетьманчук Микола, 2020

У статті досліджено проблему російського колабораціонізму в роки Другої світової війни. Особливо заакцентовано на участі російських громадян у військових формуваннях СС нацистської Німеччини. Показано особливості створення 29-ї гренадерської дивізії військ СС та її участь у бойових діях на Брянщині, Білорусії та Польщі.

Ключові слова: Друга світова війна, Локотський автономний округ, Російська визвольна народна армія (РОНА), антипартизанська війна, Штурмова бригада СС РОНА, 29-та гренадерська дивізія військ СС.

**29th GRANADIER DIVISION OF THE SS
NAZI GERMANY (Russian No. 1):
history of the creation and participation in the battles
of the Second World War (1941–1944)**

Mykola Hetmanchuk

Institute of the Humanities and Social Sciences
Lviv Polytechnic National University
hetmanchukm@ukr.net
<http://orcid.org/0000-002-2627-8161>

© Hetmanchuk Mykola, 2020

The article explores the problem of Russian collaborationism during World War II. Particular attention is paid to the participation of Russian citizens in the military formations of the SS of Nazi Germany. It is shown that among the SS foreign military units of Soviet citizens formed by the Nazi, a prominent role was played by a Russian brigade under the command of B. V. Kaminski, better known as the Russian Liberation People's Army (RONA), the RONA SS Assault Brigade, and the 29th Grenadier Division of the SS Army (Russian No. 1). Attention is drawn to the fact that these Russian military units of the SS almost never fought at the front – the German command preferred to use them as punitive units to combat guerrilla movement in the occupied territories of the six districts of Oryol and Kursk regions of the Russian Federation (the Locot Autonomy), Belarus and Poland.

The main focus of researching the problem is made on two aspects of the history of the formation and combat activity of the 29th Grenadier Division of the SS Forces: 1) civilian and political – it concerns the formation of the Locot Autonomy in 1941–1943 by B. Kaminski; 2) military – from the establishment of the People's Militia units in the Locot District in December 1941 and ending with the formation of the RONA SS assault brigade on July 31, 1944 and the 29th Grenadier Division of the SS troops on August 1, 1944. The fighting activities of these units are covered by their involvement in anti – partisan operations during 1942–1944: “White Bear”, “Gypsy Baron”, “Neighborhood Assistance”, “Christmas Tree”, “East”, “Bird Trail”, “Rainfall” and other. Participation in the consolidates regiment of the 29th

Grenadier Division of the SS Forces in the suppression of the Warsaw Uprising in August 1944 is analyzed in detail, as well as the disunion of the division on October 11, 1944 and the inclusion of its units (about 5,000 men) to the Russian Liberation Army (ROA) of the Armed Forces of the Committee for the Liberation of the Peoples of Russia.

Key words: World War II, Lokot Autonomy, Russian Liberation People's Army (RONA), anti – partisan War, RONA SS Assault Brigade, 29th Grenadier Division of the SS Forces (Russian No. 1).

Постановка проблеми. Серед іноземних військових формувань СС, створених нацистським керівництвом із радянських громадян на окупованій території СРСР, особливе місце займає російська бригада під командуванням Б. В. Камінського, більше відома як Російська визвольна народна армія (РОНА) та 29-та гренадерська дивізія військ СС [Ейлсби, 2012: 122–125]. Варто зазначити, що у вітчизняній історіографії практично немає спеціальних досліджень, присвячених історії вказаного російського формування СС. Лише у фундаментальній монографії українського історика А. В. Боляновського звернуто увагу на історію 29-ї гренадерської дивізії військ СС, але тільки в контексті дослідження ним проблеми участі іноземних військових формувань у збройних силах нацистської Німеччини [Боляновський, 2013: 580–583].

Виклад основного матеріалу. Зараз існує чимало наукових праць зарубіжних дослідників, які основну увагу звертають на два аспекти історії 29-ї гренадерської дивізії військ СС: 1) цивільно-політичний – стосується утворення в 1941–1943 рр. Б. В. Камінським та К. П. Воскобойником Локотського адміністративного округу на окупованій німецькими військами території шести районів Орловської та двох районів Курської областей із населенням 1 700 000 осіб; 2) військовий – від створення у грудні 1941 р. підрозділів народної міліції Локотського округу, бригади РОНА, і до формування 29-ї гренадерської дивізії військ СС.

Найцікавішим прикладом в історії російського колабораціонізму в цей період стала частина території Орловської та Курської областей, де протягом двох років окупації існував Локотський округ, окупований 4 жовтня 1941 р. військами 2-ї танкової армії Вермахту [Жуков, Ковтун, 2009: 143]. Дослідники виділяють декілька причин, чому німецьке командування надало населенню широкі автономні права на цій території: 1) наявність тут значної кількості партизанських загонів, на озброєнні яких були всі типи стрілецької зброї, артилерія і танки (у Брянсько-Вяземському котлі восени 1941 р. опинилося 663 000 радянських військовослужбовців); 2) слабка економічна база регіону; 3) необхідність забезпечення комунікацій 2-ї танкової армії, для охорони яких планувалося залучити місцеве населення; 4) наявність масових антирадянських настроїв серед місцевого населення [Ермолов, 2013: 171–173; Типпельскірх, 2011: 351–352]. У жовтні 1941 р. за підтримки німецького командування в Локті та інших населених

пунктах почали створювати загони самооборони (народну міліцію), які підпорядковувалися К. П. Воскобойнику, а із 17 жовтня бургомістру Локотської волосної управи Б. В. Камінському [Залесский, 2007: 17–18]. Німецькі власті для боротьби з партизанами стали збільшувати чисельність військових формувань із місцевого населення, які озброювалися трофейною радянською зброєю. Крім того, К. П. Воскобойник та Б. В. Камінський створили Народну соціалістичну партію Росії “Вікінг” (НСРП). Вони 25 листопада 1941 р. опублікували маніфест НСРП, який копіював ідеї німецького націонал-соціалізму і став основою діяльності Локотського самоврядування [Грибков, 2008: 20].

Діяльність Локотського самоврядування почала серйозно турбувати керівництво радянського партизанського руху. Гарантуючи амністію, К. П. Воскобойник звернувся до партизанів з наказом до 1 січня 1941 р. здати зброю і припинити боротьбу. В результаті сотні партизанів почали виходити зі зброєю з лісів та здаватися. Командири місцевих партизанських загонів та командири чотирьох українських партизанських загонів Харківської і Сумської областей 15 грудня 1941 р. створили штаб на чолі з О. М. Сабуровим і комісаром З. А. Богатирем. Під командуванням О. М. Сабурова партизанські загони чисельністю близько 600 осіб 8 січня 1942 р. напали на Локоть, в якому дислокувалосядесь 300 міліціонерів та 40 німецьких солдатів. Атаку партизанів було відбито, але в бою смертельно поранили К. П. Воскобойника [Жуков, Ковтун, 2009: 42–45]. Розпочавши активну боротьбу з партизанами, Б. В. Камінський отримав від німецького командування дозвіл на проведення мобілізації в народну міліцію (Volkswehr – “Народна варта”) громадян 17–30 років у 5 районах Орловської області. В лютому 1942 р. призвані 1200 осіб (три батальйони) виконували завдання з охорони правопорядку, окремих об’єктів та в’язниць, виконання вироків, боротьби з партизанськими загонами [Жуков, Ковтун, 2009: 146; Грибков, 2008: 33].

З червня 1942 р. підрозділи народної міліції (2000 чоловіків) були залучені до проведення спільно із німецькими військами великих операцій: 1) операція “Зелений дятел”, яка проводилася з 19 по 27 червня. За заслуги у боротьбі з партизанським рухом командувач 2-ї танкової армії генерал Р. Шмідт 19 липня 1942 р. реорганізував Локотський повіт у Локотський округ з територією довоєнних 5-х районів Орловської і 3-х районів Курської областей [Дробязко, 1998: 178]; 2) підрозділи народної міліції

під командуванням Б. В. Камінського взяли участь в операціях “Трикутник” і “Чотирикутник”, які проводилися із 16 по 30 вересня 1942 р. [Армстронг, 2007: 139–140]; 3) з 10 жовтня по 20 листопада 1942 р. вони брали активну участь у великій антипартизанській операції “Білий ведмідь” [Ермолов, 2008: 138].

Під час проведення операції “Білий ведмідь” Б. В. Камінський 31 жовтня 1942 р. видав наказ № 114 “Про боротьбу з партизанами”, який започаткував формування бригади Російської Визвольної Народної Армії (РОНА) [Грибков, 2008: 75]. У листопаді були оголошені ще дві мобілізації чоловіків 1922–1925 рр. народження. Німецька влада із таборів для військовополонених передала 50 командирів Червоної армії для підсилення командних кадрів бригади. Колишні командири Червоної армії – капітан І. П. Шавикін очолив штаб бригади, капітан І. Д. Фролов оперативний відділ, майор І. Нікітінський мобілізаційний відділ, майор Б. А. Костенко відділ розвідки, капітан Ф. А. Капкаєв відділ контррозвідки, молодший політрук Р. К. Белай став ад’ютантом Б. В. Камінського [Чуев, 2004: 121]. Протягом осені 1942 р. було сформовано 14 стрілецьких батальйонів (кожний від 300 до 1000 осіб), які об’єднувалися у полки. Кожний батальйон мав 4 стрілецькі роти (по 100–150 осіб), мінометний та артилерійський взводи (1–2 гармати, 2–3 міномети, 8 станкових та 12 ручних кулеметів [Бригада РОНА, 2005: 147–148]. На кінець січня 1943 р. чисельність бригади становила 12 000 осіб (за німецькими даними до 20 000) і мала п’ять стрілецьких полків (три батальйони в кожному): 1-й полк (майор Галкін); 2-й (майор Тарасов); 3-й (майор Турлаков); 4-й (майор Прошин); 5-й (капітан Філаткін). Також було сформовано окремий гвардійський батальйон (дві стрілецькі та одна навчальна рота), зенітний дивізіон [Дробязко, 1998: 194; Гофман, 2014: 369]. Всього у січні 1943 р. бригада мала на озброєнні 60 гармат, 100 мінометів (120 мм, 82 мм, 50 мм), 291 ручних та 148 станкових кулеметів, 73 автомати, 7549 гвинтівок, 277 пістолетів [Ермолов, 2013: 306].

У січні – серпні 1943 р. бригаду РОНА залучали до боротьби з партизанами та військами Червоної армії. Підрозділи бригади взимку 1943 р. ставали в нагоді німецьким військам для проведення операції “Білий ведмідь – 2” і “Білий ведмідь – 3”. Крім того, вона вперше розпочала бойові дії проти 2-го гвардійського кавалерійського корпусу генерала В. В. Крюкова, який прорвався через лінію фронту і спільно з партизанами захопив місто Севськ. В оточеному місті у важких боях майже повністю загинув 4-й полк бригади РОНА [Чуев, 2004: 126; Жуков, Ковтун, 2009: 106–111]. У квітні 1943 р. наступ Червоної армії було зупинено, а бригада РОНА, провівши чергову мобілізацію, знову відновила свою чисельність. Починаючи з травня 1943 р., підрозділи бригади

РОНА залучалися до операцій “Циганський барон”, “Вільний стрілець”, “Сусідська допомога”. Найбільшою за масштабами стала операція “Циганський барон”, яку проводили частини 47-го танкового корпусу Вермахту, п’ять полків бригади РОНА та інші підрозділи (біля 40 000 чоловік) [Хаупт, 2008: 295; Дробязко, 2004: 214]. Партизанам було завдано великих втрат: із 6000 партизанів 1584 чоловіки вбито, 1568 захоплено у полон, 869 дезертирували, знищено 207 таборів, 2930 землянок та дзотів, захоплено 21 гармату, 3 танки [Армстронг, 2008: 140]. Одночасно із операцією “Циганський барон” частини 45-го армійського корпусу групи армій “Центр” з 19 по 30 травня 1943 р. провели західніше Брянська операції із залученням підрозділів бригади РОНА: 1) “Вільний стрілець” – згідно з німецькими даними втрати партизанів становили: 1459 вбитих, 420 полонених, 6 дезертирів; 2) “Сусідська допомога” – підрозділи бригади виконували функції тилового забезпечення [Залеский, 2007: 36].

Після провалу операції “Цитадель” німецькі війська залишили територію Локотського округу. У цей період бригада РОНА бере участь в оборонних боях з Червоною армією, 3-й та 5-й її полки в липні 1943 р. відбивали атаки радянських військ у районі Дмитрівська – Орловського. Вже 5 серпня 1943 р. Б. В. Камінський видав наказ № 233 про евакуацію військових та цивільних структур Локотського округу в Білорусію. 26 серпня 1943 р. підрозділи бригади РОНА (7000 осіб. 3 технікою), цивільна адміністрація, члени їхніх сімей, мирне населення (близько 30 000 осіб) були залізницею евакуйовані в район білоруського міста Лепель [Жуков, Ковтун, 2013: 275]. Йому підпорядковували Лепельський, Сенненський, Чашниківський та Бешенківський райони Вітебської області. Бригада в німецьких документах стала називатися Народно-армійська бригада “Камінський” [Залеский, 2007: 38]. У жовтні – листопаді 1943 р. Б. В. Камінський шляхом жорстких заходів у боротьбі з дезертирством збільшив її чисельність за рахунок білоруських поліцейських [Соколов, 2002: 183]. До 25 листопада 1943 р. вона знову мала у своєму складі 5 полків (за штатом у полку 1260 осіб). На озброєнні бригади перебувало 12 танків (1 – КВ, 8 – Т-34, три БТ-7), три бронемашини (БА-10), 3 танкетки, 1 – 122 мм гаубиця, 3 – 76 мм і 8 – 45 мм гармат, 10 – батальйонних мінометів, 15 станкових і 60 ручних кулеметів [Жуков, Ковтун, 2009: 277–278]. З метою подолати ідеологічну кризу, обумовлену поразками німецької армії, Б. В. Камінський оголосив про створення на основі партії “Вікінг” Націонал – соціалістичної трудової партії Росії (НСТПР), маніфест якої проголошував “повалення кривавого сталінського ладу в Росії” [Чуев, 2004: 134].

У Білорусії бригада РОНА увійшла в підпорядкування вищого керівника СС і поліції Цент-

ральної Росії группенфюрера СС К. фон Готтберга. Бригада зразу ж були залучена до несення охоронної служби та участі в операціях проти партизанів. З метою захистити комунікацій німецьке командування провело операцію “Хуберт”, яка проходила із залученням підрозділів бригади і розпочалася 16 вересня 1943 р. Після кількох днів боїв Б. В. Камінський заявив про 562 вбитих партизанів і 36 взятих у полон. Сама бригада втратила у боях 34 чоловіки вбитими, 61 пораненими і 38 зниклих безвісти [Бригада РОНА, 2005: 154–155]. У жовтні 1943 р. бригаді довелося відбивати напади партизанських бригад на Лепель і Чашники, які стали складовою великої військової операції, розробленої Білоруським штабом партизанського руху. Метою операції було знищити гарнізон та захопити м. Лепель, яке стало важливим пунктом захисту комунікацій 3-ї танкової армії Вермахту. Планувалося створити “партизанський край” із кількох районів трьох областей Білорусії (Вітебської, Вілейської та Мінської). До проведення Лепельської операції було залучено 20 партизанських бригад під командуванням Героя Радянського Союзу Ф. Ф. Дубровського. Партизанська операція тривала з 19 до 24 жовтня 1943 р. В Лепелі захищалися 1-й і 4-й полки та гвардійський батальйон бригади РОНА [Залесский, 2007: 39]. Завдяки солдатам та офіцерам бригади, операція білоруських партизанів закінчилася невдачею. Три полки бригади РОНА з 18 по 25 січня у складі бойової групи “фон Готтберг” взяли участь у боях із партизанами в районі Березино [Жуков, Ковтун, 2013: 283]. Німецьке командування високо оцінило заслуги Б. В. Камінського у боротьбі з партизанським рухом. Він отримав 8 нагород, серед яких знаки за поранення та боротьбу з партизанами, медалі “Відзнака за хоробрість і заслуги для східних народів” з мечами 1-го та 2-го ступеня, Залізними хрестами 1-го і 2-го класу.

Німецькі війська у квітні 1944 р. блокували Полоцько-Ушацьку партизанську зону (17 500 партизанів) і 11 квітня 1944 р. розпочали дві операції “Мрячний дощ” і “Ливень” для знищення партизанів [Бригада РОНА, 2005: 155–156]. Вказані операції відбулися успішно і 17 квітня розпочалася найбільша каральна операція “Весняний празник”. Бригада РОНА входила в угруповання “фон Готтберг” (5 груп) та включала 1-й та 5-й полки, окремий гвардійський батальйон бригади, батарею 122 мм гаубиць, дві батареї 76 мм гармат, одну батарею 45 мм протитанкових гармат (разом 60 000 солдатів та офіцерів) [Жуков, Ковтун, 2009: 142]. У боях з партизанськими бригадами від 11 квітня до 15 травня 1944 р. підрозділи бригади розгромили 1-шу Антифашистську партизанську бригаду В. В. Гіль-Родіонова (колишню національну бригаду СС “Дружина”) [Соколов, 2008: 211]. Останньою для бригади РОНА стала операція “Баклан”, яка проводилася у

травні 1944 р. проти 21 бригади трьох партизанських зон (22 000 партизанів) [Жуков, Ковтун, 2009: 178].

У Лепелі Б. В. Камінський відмовився долучити бригаду до складу Російської визвольної армії, як цього вимагав генерал А. Власов та представники Вермахту [Даллин, 211: 77–78]. 31 липня 1944 р. відбулася зустріч Б. В. Камінського з рейхсфюрером СС Г. Гімлером у Растенбурзі, яка завершилася наказом про переведення бригади у війська СС під назвою Штурмова бригада СС “РОНА”. Згодом 1 серпня 1944 р. Г. Гімлер підписав наказ про формування 29-ї гренадерської дивізії військ СС (російської № 1) під командуванням Б. В. Камінського, якому присвоїли звання ваффен-бригадефюрера СС і генерал-майора військ СС [Семенов, 2009: 234–235]. Бригаду вирішили перевести у навчальний табір Нойгаммер для реформування у дивізію у такому складі: командир дивізії: ваффен-бригадефюрер СС і генерал-майор військ СС Б. В. Камінський; начальник штабу: ваффен – оберштурмбаннфюрер СС І. П. Шавикін; начальник оперативного відділу (Іа): ваффен-штурмбаннфюрер СС І. Д. Фролов; 72-й гренадерський полк військ СС (російський № 1); 73-й гренадерський полк військ СС (російський № 2); 74-й гренадерський полк військ СС (російський № 3); 29-й артилерійський полк військ СС; 29-й фузилерний батальйон СС; 29-й саперний батальйон СС; 29-й протитанковий дивізіон СС; 29-й батальйон зв’язку СС; 29-й полк забезпечення СС; 29-а ветеринарна рота СС; 29-а санітарна рота СС; 29-й запасний батальйон СС [Жуков, Ковтун, 2009: 159–160].

Одночасно із створенням 29-ї гренадерської дивізії військ СС у Варшаві розпочалося збройне повстання. Головнокомандувач Армії Крайової (АК) генерал Т. Бур – Коморовський о 17 годині 1 серпня 1944 р. віддав наказ підрозділам (36 000 ос.) розпочати збройну боротьбу проти німецького гарнізону (операція “Буря”) [Bor – Komorowski, 1981: 215–216]. Свої цілі він сформулював у повідомленні емігрантському уряду в Лондоні: 1) не припиняти боротьби проти німців; 2) мобілізувати все населення для боротьби з Росією [Дейвіс, 2008: 799]. У 14 годині в районах Варшави розпочалися перестрілки повстанців з німцями [Назаревич, 1989: 91]. За наказом А. Гітлера рейхсфюрер Г. Гімлер довірив командування операцією по знищенню повстанців у Варшаві обергруппенфюреру СС Е. фон дем Баху. Для цього створили спеціальну групу “фон дем Бах”, яка включала частини Вермахту, війська СС, військові формування східних добровольців та інші (16 696 чоловік) [Жуков, Ковтун, 2009: 167–168]. Розпорядження про залучення 29-ї гренадерської дивізії СС до придушення Варшавського повстання Б. В. Камінський отримав від Г. Гітлера [Семенов, 2004: 235]. На нараді командного складу дивізії було вирішено сформувати зведений полк під командуванням ваффен –

оберштурмбанфюрера СС І. Д. Фролова і його начальника штабу ваффен-гауптштурмфюрера Ночевкіна. Він мав у своєму складі чотири стрілецькі батальйони, 4 танки Т-34, самохідну артилерійську установку СУ-76 і 2 122-мм гаубиці (всього 1 700 ос.) [Жуков, Ковтун, 2013: 278–288]. У Варшаві полк І. Д. Фролова включили до складу бойової групи “Рор” группенфюрера СС Х. Рейнефарта.

Бої за житлові квартали Варшави, в яких від 9 серпня брали участь солдати і офіцери полку, відзначалися особливою жорстокістю. Наприклад, під час операції в районі Воля після відступу підрозділів АК було страчено 8 000 жителів міста, а захопивши 11 серпня передмістя Охота, німецькі війська вбили 40 000 чоловік [Дейвіс, 2008: 801]. Сьогодні докато, що солдати та офіцери зведеного полку 29-ї гренадерської дивізії військ СС також причетні до цих та інших жакливиx злочинів проти місцевого польського населення [Чуев, 2004: 135–137; Бригада РОНА, 2005: 160]. Начальник німецького Генерального штабу сухопутних військ генерал Г. Гудеріан, отримавши інформацію від обергрупенфюрера Е. фон дем Баха про “безчинства” у Варшаві, попросив А. Гітлера видалити підрозділи зведеного полку 29-ї гренадерської дивізії СС із Східного фронту [Гудериан, 1999: 489]. Достатньо сказати, що під час повстання загинуло 17 000 бійців АК і біля 180 000 цивільного населення, знищено 80 % усієї забудови польської столиці.

Полк І. Д. Фролова 19 серпня 1944 р. отримав наказ німецького командування покинути Варшаву, втративши за різними даними від 200 до 500 осіб вбитими і пораненими [Жуков, Ковтун, 2009: 184–185]. Сам Б. В. Камінський 19 серпня отримав наказ Е. фон дем Баха прибути до Кракова, а полку вийти в район населеного пункту Трускав (20 км від Варшави). Після прибуття Б. В. Камінський був арештований гестапо і розстріляний за наказом Е. фон дем Баха. Смерть Б. В. Камінського та його супроводжуючих облаштували як напад польських партизанів, їхні тіла помістили у машину, яку нібито “знайшли” німці. Разом з ним загинули начальник штабу І. П. Шавикін, дивізійний лікар, перекладач та водій. За даними німецького історика Х. Хене саме А. Гітлер доручив Е. фон дем Баху ліквідувати “небажаного свідка і головного мародера Камінського” [Хене, 2005: 462]. Найвірогідніше Б. В. Камінського та його людей розстріляла команда із концтабору Кулмхоф (Хелмно) 26 серпня 1944 р. в лісі біля Лодзі [Жуков, Ковтун, 2013: 294–295].

Після смерті Б. В. Камінського керівництво СС вирішило продовжити формування 29-ї гренадерської дивізії СС, але під німецьким командуванням бригадефюрера СС і генерал-майора військ СС К. Діма. Згодом дивізію перемістили в Нойгаммер, де формувалася 600-та російська піхотна дивізія

Вермахту. Особовий склад під керівництвом нового командира дивізії группенфюрера СС Г. Юрса (з 27 вересня по 11 жовтня) залучався для придушення Словацького національного повстання. Саме 11 жовтня 1944 р. завершила роботу інспекція СС під керівництвом обергрупенфюрера СС Г. Бергера, яка 29-ту гренадерську дивізію СС визнала такою, що підлягає розформуванню [Жуков, Ковтун, 2009: 199]. У листопаді 1944 р. дивізію перевели на полігон в Мюнзінгені, де формувалася 1-а дивізія Збройних Сил Комітету Визволення Народів Росії (ЗС КВНР). Солдати і офіцери розформованої 29-ї дивізії СС у складі 1-ї дивізії ЗС КВНР сформували 2-й піхотний полк (біля 3 500 чоловік), а решта перейшли до інших дивізійних підрозділів. Близько 1000 солдатів та офіцерів цієї дивізії було включено до складу 2-ї дивізії ЗС КВНР. Однак лише одиниці з них займали командні посади у ЗС КВНР [Жуков, Ковтун, 2009: 193–194].

Висновки. Слід зазначити, що у ЗС КВНР солдатів та офіцерів 29-ї дивізії СС зустріли насторожено. Командир 1-ї дивізії ЗС КВНР полковник С. К. Буняченко був приголомшений, зустрічаючи поїзди із військовослужбовцями 29-ї дивізії СС в Мюнзінгені: “З вагонів висипала орда мародерів, яка нічим не нагадувала солдатів. Одягнуті та взуті у що було, з жінками явно легкої поведінки, обвішані “трофеями” – на руках солдатів та офіцерів було надіто по декілька годинників” [Чуев, 2004: 138]. Однак колишні есесівці мали чималий бойовий досвід, що змусило командування ЗС КВНР переглянути свою позицію [Дробязко, 1998: 211–212]. Німецьке командування також продовжувало вважати їх “цінним людським матеріалом” та надійними солдатами [Гофман, 2014: 83]. Згодом солдати і офіцери колишньої 29-ї дивізії СС брали участь в боях з Червоною армією у складі 1-ї дивізії ЗС КВНР, вели успішні бої у Празі проти німецьких підрозділів СС. Після закінчення війни більшість з них було передано СРСР і вони розділили долю всіх колабораціоністів.

Армстронг, Дж. (2012). *Партизанская война. Стратегия и тактика. 1941–1943*. Пер. с англ. М.: ЗАО Центрполиграф, 429 с. 2. Боляновський, А. В. (2013). *Іноземні військові формування у Збройних силах Німеччини (1939–1945 рр.)*. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 880 с. 3. Бригада РОНА. (2005). *Антипартизанская война в 1941–1945 гг. Под. общ. ред. А. Е. Тараса*. М.: АСТ, Мн.: Харвест, 142–160. 4. Гофман, И. (2014). “Русская освободительная армия” против Сталина. Пер. с нем. М.: АСТ, 539 с. 5. Грибков, И. (2008). *Хозяин Брянских лесов. Бронислав Каминский, Русская освободительная народная армия. и Локотское самоуправление*. М.: Московский писатель, 116 с. 6. Гудериан, Г. (1999). *Воспоминания солдата*. Смоленск: “Русич”, 656 с. 7. Дейвіс, Н. (2008). *Боже ігрище: історія Польщі*. К.: “Основи”, 1080 с. 8. Даллин, А. (2011). *Бригада Каминского*. Пер. с англ. М.: Московский писатель, 286 с. 9. Дробязко, С. И. (2004). *Под знаменами врага. Антисоветские формирования в составе*

□нгл.□гя□ □вооруженных сил 1941–1945 гг. М.: Эксмо, 608 с. 10. Дробязко, С. И. (1998). Локотский автономный округ и Русская Освободительная Народная Армия // *Материалы по истории Русского Освободительного Движения: Сборник статей, документов и воспоминаний / под общ. ред. А. В. Окорочкова*. – М.: “Архив РОА”, Вып. 2. С. 168–216. 11. Эйльсби, К. (2012). Иностранцы в нацистской Германии. Добровольческие формирования, воевавшие на стороне Гитлера. 1941–1945. М.: ЗАО Центрполиграф, 190 с. 12. Ермолов, И. Г. (2013). Под знаменами Гитлера. Советские граждане в союзе с нацистами на оккупированных территориях РСФСР в 1941–1944 гг. М.: Вече, 464 с. 13. Ермолов, И. Г. (2008). История Локотского округа и Русской Освободительной Народной Армии. Орел: История русской провинции, 168 с. 14. Ермолов, И. Г., Дробязко, С. И. (2001). Антипартизанская республика. М.: Витязь, 112 с. 15. Жуков, Д. А., Ковтун, И. И. (2013). Русские эсесовцы. М.: Вече, 416 с. 16. Жуков, Д. А., Ковтун, И. И. (2009). Русские эсесовцы в бою. Солдаты или каратели? М.: Яуза-пресс, 320 с. 17. Жуков, Д. А., Ковтун, И. И. (2009). 29-я гренадерская дивизия СС “Каминский”. М.: Вече, 304 с. 18. Залесский, К. А. (2007). Хозяин Брянских лесов (Бронислав Каминский). Командиры национальных формирований СС. М.: АСТ: Астрель, 7–48. 19. Назаревич, Р. (1989). Варшавское восстание. 1944 год. Пер. с англ. М.: Прогресс, 232 с. 20. Семиряга, М. И. (2000). Коллаборационизм. Природа, типология и проявления в годы Второй мировой войны. М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 863 с. 21. Семенов, К. К. (2004). Войска СС. Солдаты как все. М.: Яуза, Эксмо, 384 с. 22. Семенов, К. К. (2009). Войска СС. История, структура, боевое применение. М.: Яуза-пресс, Эксмо, 432 с. 23. Соколов, Б. В. (2008). Фронт за линией фронта. Партизанская война 1939–1945 гг. М.: Вече, 432 с. 24. Соколов, Б. В. (2002). Оккупация. Правда и мифы. М.: АСТ-ПРЕСС КНИГА, 352 с. 25. Типпельскирх, К. фон. (2011). История Второй мировой войны. Блицкриг. Пер. с нем. М.: Вече, 448 с. 26. Хаупт, В. (2008). Восточный фронт 1941–1945. Подлинная история. Пер. с нем. М.: Яуза, Эксмо, 560 с. 27. Хене, Х. (2005). Черный орден СС. История охранных отрядов. М.: Олма-Пресс, 542 с. 28. Чуев, С. (2004). “Король Локтя”. Проклятые солдаты. – М.: Эксмо, 107–138. 29. Штеенберг, С. (2005). Генерал Власов. Пер. с англ. М.: Эксмо, 320 с. 30. Bor-Komorowski, T. (1981). *Armia podziemna*. London: Figaro Press Ltd, 399 s.

References

1. Armstrong, J. (2007). *Guerrilla War. Strategy and tactics. 1941–1943*. Trans. with English. M.: CJSC Centerpoligraf, 429 p. 2. Bolianovski, A. V. (2013). *Foreign military formations in the German Forces (1939–1945)*. Lviv: Lviv Polytechnic Publishing House, 880 p. 3. Brigade RONA. (2005). *Anti – partisan War. 1941–1945*. M.: AST: Mn.:

Charvest, 142–160. 4. Hoffman, I. (2014). “Russian Liberation Army” against Stalin. Trans. from German. M.: AST, 539 p. 5. Gribkov, I. (2008). *Host of the Bryansk Forests*. Bronislaw Kaminski, Russian Liberation People’s Army, Lokot Autonomy. M.: Moscow Writer, 116 p. 6. Guderian, H. (1999). *Memoirs of a Soldier*. Trans. from German. Smolensk: Russicz, 656 p. 7. Davies, N. (2008). *God’s playground: a history of Poland*. Trans. from English. K.: Osnowy, 1080 p. 8. Dallin, A. (2011). *Brigade of Kaminsky*. Trans. from English. M.: Moscow Writer, 286 p. 9. Drobzyazko, SI. (2004). *Under the banner of the enemy. Anti – Soviet formations in the German Armed Forces in 1941 – 1945*. M.: Eksmo, 608 p. 10. Drobzyazko, SI. (1998). *Lokot Autonomy and Russian Liberation People’s Army. Materials on the History of the Russian Liberation Movement: Collection of Articles, Documents, Memories / ed. A. V. Okorokova*. M.: “ROA Archive”. Issue. 2. 186 – 216. 11. Ailsby, K. (2012). *Foreign Legions of Nazi Germany. Volunter formations who fought on Hitler’s side. 1941–1945*. Trans. from English. M.: ZAO Tsentrpoligraf, 190 p. 12. Ermolov, I. (2013). *Under the banner of Hitler. Soviet citizens in alliance with the Nazis in the occupied of RSFSR in 1941–1944*. M.: Veche, 464 p. 13. Ermolov, I. (2008). *History of Lokot district and Russian Liberation People’s Army*. Orel: History of the Russian province, 168 p. 14. Ermolov, I., Drobzyazko, S. (2001). *Antipartisan Republic*. M.: Vityaz, 112 p. 15. Zhukov, D., Kovtun, I. (2013). *Russian SS*. M.: Veche, 416 p. 16. Zhukov, D., Kovtun, I. (2009). *Russian SS in battle. Soldiers or executors?*. M.: Jauza – press, 320 p. 17. Zhukov, D., Kovtun, I. (2009). *29th Grenadier Division of the SS “Kaminski”*. M.: Veche, 304 p. 18. Zalesky, K. A. (2007). *Host of the Bryansk Forests (Bronislaw Kaminski). Commanders of the SS National Formations*. M.: Astrel, 7–48. 19. Nazarewicz, R. (1989). *Warsaw Uprising. 1944*. Trans. from Poland. M.: Progress, 232 p. 20. Semirjaga, MI. (2000). *Collaborationism. Nature, typology and manifestations during the Sekond World War*. M.: Russian Political Encyclopedia (ROSSPEN), 863 p. 21. Semenov, KK. (2004). *SS Troops. Soldiers in the bandwagon*. M.: Jauza, Eksmo, 384 p. 22. Semenov, KK. (2009). *SS Troops. History, structure, combat use*. M.: Jauza-press, 432 p. 23. Sokolov, B. (2008). *Front behind the front line. The guerrilla war of 1939–1945*. M.: Veche, 432 p. 24. Sokolov, B. (2002). *Occupation. Truth and myths*. M.: AST – PRESS – KNIGA, 352 p. 25. Tippelskirch, K. (2011). *History Second World War. Blitzkrieg*. Trans from German. M.: Veche, 448 p. 26. Haupt, B. (2008). *Eastern front 1941 – 1945. True story*. Trans. from German. M.: Jauza, Eksmo, 560 p. 27. Hohne, H. (2005). *Black Order of the SS. The story of security detachments*. Trans. from German. M.: Olma – Press, 542 p. 28. Chuev, S. (2004). “King of the Elbow”. *Cursed Soldiers*. M.: Eksmo Publishing House, 107–138. 29. Steenberg, S. (2005). *General Vlasov*. Trans. from English. M.: Eksmo, 320 p. 30. Bor – Komorowski, T. (1981). *Underground Army*. Trans from Poland. London: Figaro Press Ltd, 399 p.